

De eerste Marokko-crisis 1905-1906

De Marokko-politiek van de Duitse keizer

door J.H.J.Andriessen

In de literatuur over de oorzaken van de Eerste Wereldoorlog wordt Duitsland nogal eens verweten een agressieve buitenlandse politiek te hebben gevoerd. Dat begon al tijdens de eerste Marokko-crisis waarvan Duitsland de 'zwarte Piet' kreeg toegeschoven. Ook hier is echter weer sprake van regelrechte geschiedvervalsing, verdraaiing der feiten en een onjuiste voorstelling van zaken. Van agressie van de kant van Duitsland is geen sprake geweest. Integendeel, men kan eerder stellen dat zowel Frankrijk maar vooral Engeland hier een agressieve houding hebben aangenomen.

De historische context

Het was in het jaar 1830 dat Frankrijk, in het kader van haar koloniale expansiepolitiek, Algerije binnenviel en bezette hetgeen logischerwijze grote onrust veroorzaakte in het buurland Marokko. Vanaf dat moment waren er voortdurend grensconflicten tussen beide landen en in 1844 leidde dat tot een oorlog die uiteindelijk door de Fransen werd gewonnen. Tijdens de vredesbesprekingen, die te Tanger werden gevoerd, moest Marokko onder andere beloven zich niet meer te zullen bemoeien met de Franse politiek in Algerije en op 18 maart van het daarop volgende jaar sloten beide landen het verdrag van Lalla Maghnia waarbij de grenzen nauwkeurig werden vastgesteld, overigens met uitzondering van de zeer onherbergzame streek ten zuiden van Teniet es Sassi (art.4) omdat men van mening was dat deze streek uit waardeloos en onbebouwbaar gebied bestond. Deze omissie zou later overigens nog tot grote problemen aanleiding zijn.

Omstreeks 1860 kreeg het economisch snelgroeiende Duitsland dat steeds op zoek was naar nieuwe markten, interesse in Marokko en al spoedig ontstond er een levendige handel tussen beide landen. Enige jaren later, in 1873, openden de Duitsers te Tanger een ambassade.

Het was vanaf dat moment dat ook andere landen commerciële interesse kregen in Marokko en de buitenlandse invloed aldaar nam dan ook snel toe, zozeer zelfs dat het noodzakelijk werd geacht een en ander internationaal te regelen. Op 19 mei 1880 werd te Madrid een conventie gesloten waarbij Spanje, Frankrijk, Engeland, Duitsland, Portugal, Oostenrijk-Hongarije, België, Nederland, Noorwegen, Zweden, Italië en Amerika afspraken dat:

-de ondertekenaars garant zouden staan voor de bescherming van de in Marokko levende buitenlanders.

-er een bepaald aantal havens voor de buitenlandse mogendheden moest worden opengesteld.

-De Europeanen in Marokko recht kregen op eigendom na toestemming van de Marokkaanse overheid.

-De ondertekenaars van het verdrag het recht van "meest begunstigde natie" ontvingen en:voorts werd de consulaire jurisdictie geregeld.¹

De conventie werd op 3 juli 1880 van kracht maar het behoeft geen betoog dat de Marokkaanse regering er slechts node mee instemde en een en ander terecht beschouwde als buitenlandse inmenging in de interne zaken van het land. Men was echter te zwak om zich er tegen te verzetten.

Duitsland, medeondertekenaar van het verdrag, breidde intussen haar handelsbelangen in Marokko gestadig uit. In 1886 organiseerde men een commerciële expeditie naar het zuidwesten, in 1890 sloot men een handelsverdrag met de Marokkaanse regering en richtte men de 'Atlas Scheepvaart Maatschappij' op, waarmee men een vrachtdienst onderhield tussen Hamburg en Marokkaanse havens en al snel volgden er nog twee Duitse scheepvaartmaatschappijen in het voetspoor van de 'Atlas Lijn'. Marokko werd voor Duitsland een belangrijke handelspartner.

Deze Duitse activiteiten werkten kennelijk stimulerend, want in 1892 sloot Frankrijk, dat tot dan toe maar weinig belangstelling voor de commercie in Marokko had getoond, eveneens een handelsverdrag. In 1895 volgde ook Groot Brittannië dat bovendien nog een Britse sergeant-majoor instructeur naar het leger van Marokko zond. Deze slaagde er overigens in zeer bevriend te raken met de sultan die hem al snel tot generaal bevorderde waardoor de Britten nu ook invloed in het Marokkaanse leger verkregen. Rond 1900 nam Duitsland commercieel gezien de derde plaats in Marokko in, in concurrentie met de Britten en de Fransen. Ook de Italianen en Amerikanen slaagden er in handelscontacten te leggen en hun schepen bezochten regelmatig Marokkaanse havens.

Het was ook in dat jaar dat Frankrijk en Italië geheime afspraken maakten over de verdeling van hun beider invloedssferen in de Middellandse Zee en N.Afrika.² Dit verdrag mag wel gezien worden als een eerste aanduiding dat Frankrijk nu ook zijn zinnen op Marokko had gezet als onderdeel van een plan voor het vestigen van een groot Frans koloniaal rijk dat van de Atlantische Oceaan tot aan Tunis zou lopen en waar Marokko dan natuurlijk deel van zou moeten uitmaken. Delcassé, de toenmalige Franse minister van Buitenlandse Zaken, werd in deze politiek gesteund en geïnspireerd door zijn, in 1900 te Tanger aangestelde, ambassadeur Révoil die hem er attent op maakte dat er niet uitsluitend commerciële voordelen in Marokko te behalen waren, maar dat dit land ook een groot contingent troepen zou kunnen leveren in geval van oorlog.

Een geheime Frans-Italiaanse afspraak met betrekking tot de verdeling van de invloedssferen, waarbij Italië verklaarde geen bezwaar te hebben tegen uitbreiding van de Franse belangen in Marokko, was het begin van een serie conferenties welke Delcassé startte met de diplomatieke vertegenwoordigers van Spanje en Engeland om ook met hen de invloedssferen in Marokko af te bakenen. Tegelijkertijd begon Frankrijk de druk aan de Algerijnse-Marokkaanse grens op te voeren door het bezetten van enige oases en het voerde die druk nog verder op door het zenden van twee oorlogsschepen toen er in Marokko een Fransman werd vermoord.

1 Bron; Enthoven. H.E., Van Tanger tot Agadir (1928), p.7, 8.

2 Bron: Exchange of letters between France and Italy, 14 December 1900

Frankrijk opende nu onderhandelingen met Spanje, waarin de verdeling van Marokko in een Frans- en een Spaans deel werd geregeld. Noord-Marokko met de steden Tanger en Fez zouden Spaans gebied worden en Zuid-Marokko met Marrakesch, Frans protectoraat. Hoewel deze besprekingen niet direct werden gevolgd door een verdrag, zou deze regeling wat later, in 1904, toch van kracht worden.

Frankrijk was inmiddels met Engeland tot een akkoord gekomen waarbij dit land, in ruil voor erkenning door Frankrijk van haar rechten in Egypte, afzag van zijn interesse in Marokko. In een geheim aanhangsel bij dit verdrag, ging Engeland tevens akkoord met een verandering van de politieke situatie in Marokko, waarmee het de facto een blanco cheque aan Frankrijk gaf haar invloed in Marokko uit te breiden.¹ Ook over deze overeenkomst, die evenzo in flagrante strijd met het verdrag van Madrid was, en van de geheime clausules daarin werd Duitsland expres buiten gesloten. Ook Engeland verzuimde Duitsland hier van in kennis te stellen waardoor ook dit land verdragsbreuk pleegde.

Met deze diplomatieke activiteiten dacht Delcassé nu de voorbereidingen voor zijn, zoals hij het noemde, 'pénétration pacifique' te hebben afgerond en met de uitvoering daarvan te kunnen beginnen. Hier bleek hij echter buiten de waard gerekend te hebben of in dit geval buiten Duitsland.

Duitsland, toch een der medeondertekenaars van het verdrag van Madrid, was door Delcassé bij al zijn besprekingen over Marokko bewust buiten beschouwing gelaten. Het is duidelijk dat een en ander niet onopgemerkt aan de Duitse regering voorbij was gegaan en op 12 april 1904, nadat hij kennis had genomen van de Frans-Britse overeenstemming, hield von Bülow in de Rijksdag een rede waarin hij duidelijk maakte dat zijn land niet zo maar akkoord zou gaan met een wijziging van de verhoudingen in Marokko. De rijkskanselier verklaarde dat:

'was speziell Marokko angeht, das den Kernpunkt dieses Abkommens bilden dürfe, sind wir wie im Mittelmeer überhaupt und speziell in Marokko, wesentlich wirtschaftlich interessiert. Wir haben da vor allem kommerzielle Interessen. Deshalb haben wir auch ein erhebliches Interesse daran, dasz diese unsere Interesse in Marokko Ruhe und Ordnung herscht. Unsere merkantilen Interessen in Marokko müssen und werden wir schützen. Wir haben keinen Grund zu befürchten, dasz diese unsere Interesse in Marokko von irgend einer Macht missachtet oder verletzt werden könnten' .2

Hiermede maakte von Bülow de Duitse positie duidelijk en niet ten onrechte. Frankrijk had geen enkele reden om Duitsland niet in haar onderhandelingen met betrekking tot de politieke status van Marokko, op te nemen.

1 Bron: Declaration between the United Kingdom and France respecting Egypt and Morocco, signed at London April 8 1904 (see appendix 3 for supplementary matter.

2 Bron: Rede von Bülow in Rijksdag 12 april 1904

Er was ook geen enkele reden om aan te nemen dat Duitsland zich tegen de Franse plannen zou hebben verzet, integendeel, von Bülow had geen bezwaar tegen de Franse expansiedrift in die richting en had dit ook een aantal malen duidelijk kenbaar gemaakt.¹

De Franse houding was dan ook volstrekt onnodig en men had kunnen weten dat de commerciële belangen van Duitsland in Marokko inmiddels te aanzienlijk waren om deze, zonder enige tegenactie te ondernemen, in gevaar te laten brengen. Duitsland had zich tot dan toe heel beheerst opgesteld maar de Fransen begonnen steeds meer invloed uit te oefenen in Marokko.

De Franse gezant te Tanger, Taillandier, zette de sultan onder grote druk en eiste de invoering van vergaande hervormingen. Ook stelde hij de eis dat Franse officieren zouden worden opgenomen in het Marokkaanse leger en bij de politie en voorts wilde hij Franse controle over de Staatsbank. Bovendien vestigde hij de indruk dat hij namens de Europese mogendheden, dus ook namens Duitsland sprak. Hiermede was de maat voor von Bülow vol en hij besloot enig tegenwicht te gaan bieden. Hij vreesde dat de Franse politiek ten koste van de Duitse handelsbelangen in Marokko zou gaan. Hij besloot de Franse claims op Marokko te negeren en duidelijk te maken dat Duitsland niet zonder meer genoegen nam met de gang van zaken en zich tegen de eenzijdige Franse plannen in Marokko zou verzetten. Om dit te benadrukken besloot hij keizer Wilhelm een bezoek laten brengen aan Marokko.

Het bezoek van de keizer aan Tanger

Von Bülow zond Wilhelm II, die zich aan boord van het Duitse schip 'Hamburg' in de Middellandse Zee bevond, nu een telegram met het verzoek ook Tanger aan te doen voor een kort officieel bezoek. In eerste instantie voelde de keizer daar niets voor. 'De Marokkaanse kwestie is veel te explosief' ² zo stelde hij, maar von Bülow hield aan. Op 29 maart zond Wilhelm von Bülow een telegram dat:

hij had vernomen dat de Duitse kolonie te Tanger zijn bezoek als een daad van diplomatieke betekenis dreigde te beschouwen. Hij wilde daar hoegenaamd niets van weten. Het Auswärtige Amt diende ogenblikkelijk naar Tanger te telegraferen dat de keizer incognito, als toerist, wenste te reizen en dat het hele bezoek bovendien nog twijfelachtig was" ³

In feite zag Wilhelm niets in de actie van zijn kanselier en verzette hij zich er tegen omdat , zoals hij het stelde:

"De Marokkokwestie te veel explosieve lading had" ⁴

Omgaand ontving hij een antwoord op zijn telegram waarin von Bülow nu min of meer eiste dat Wilhelm een bezoek aan Tanger zou brengen. De keizer kon nu niet veel anders dan aan de wens van de kanselier tegemoet te komen en op 31 maart 1905 ging hij te Tanger aan land.

1 Bron: Enthoven.H.E., Van Tanger tot Agadir. p.29, noot 1.

2 Bron: GP XX, 6563

3 Bron: Enthoven.p.37

4 Ibid

De keizer werd daar ontvangen door de broer van de Sultan, Muley-Abd-el-Malek, als diens vertegenwoordiger, waarmede hij een gesprek voerde in de Duitse legatie. Tijdens dit gesprek zei Wilhelm dat hij graag met de Sultan zelf eens van gedachten wilde wisselen om te praten over waarborging van de Duitse belangen, “*omdat hij deze als een geheel onafhankelijke soeverein beschouwde*”.

In de Franse pers werd later gesuggereerd dat de Keizer een officiële rede had gehouden waarin bovengenoemde woorden nadrukkelijk zouden zijn uitgesproken.

Opvallend was dat de keizer zich met zijn gevolg rechtstreeks naar het Duitse gezantschap begaf en vier uur later reeds naar de ‘Hamburg’ terugkeerde. Het resultaat van Wilhelm's bezoek was echter wel dat men in Frankrijk nog eens met de neus op de feiten werd gedrukt. Vanuit Franse politieke kringen werd nu grote kritiek werd geuit op de minister van Buitenlandse Zaken Delcassé. Men vond dat hij te veel aan de hand van de Britten liep en ten onrechte de verhouding met Duitsland onder druk zette.

Men was bevreesd dat zijn politiek tot oorlog zou leiden. Met name zijn politieke tegenstanders, waaronder Clemenceau, maar ook Jaurès begonnen op zijn vertrek aan te dringen en langzaam maar zeker ontstond er een ‘weg met Delcassé’ sfeer die uiteindelijk tot zijn val zou leiden en dat was de reden dat hij uiteindelijk gedwongen werd ontslag te nemen. Met betrekking tot de Duitse weerstand tegen de Franse zg. “vreedzame pacificatiepolitiek” t.o.v. Marokko schreef de Franse publicist Gérault Richard dat de Duitse keizer de Franse diplomatie er slechts aan had herinnerd dat er in de wereld nog een andere belangrijk land, Duitsland genaamd, bestond en dat men daar wat al te gemakkelijk mee was omgesprongen. ¹

Inderdaad, Duitsland liet merken dat het zich niet zo maar liet passeren en toen de Sultan een Internationale conferentie voorstelde om de Marokkaanse protesten tegen de Franse politiek te bespreken ging Duitsland daar als eerste mee akkoord. Von Bülow was van mening dat Duitsland daarin haar ‘open deur’-politiek voor Marokko zou kunnen verdedigen en voorts de eenzijdige Franse expansie aldaar een halt zou kunnen toeroepen. Von Bülow was er van overtuigd dat zo'n internationale conferentie in het voordeel van Duitsland zou verlopen en dat met name Rusland, Amerika, Oostenrijk- Hongarije, Italië en Spanje hem zouden steunen.²

Na veel diplomatiek geharrewar vond die conferentie dan uiteindelijk op 16 januari 1906 te Algeciras (Spanje) plaats. De besprekingen zouden voor Duitsland een teleurstelling opleveren. Hoewel het er in eerste instantie op leek dat een en ander een succes zou worden en de Amerikaanse president Theodoor Roosevelt het feit dat er een conferentie zou komen een ‘*diplomatic triumph of the first magnitude*’ voor Duitsland noemde, kwam de verwachting dat de meeste landen Duitsland zouden steunen, niet uit. Uiteindelijk stelde alleen Oostenrijk-Hongarije zich achter Duitsland op en toen op 7 april 1906 eindelijk de akte van Algeciras kon worden aangenomen waarin wel wederom de integriteit en onafhankelijkheid van Marokko en de Sultan werd gewaarborgd alsmede de ‘open deur politiek werd geconfirmeerd, kreeg Duitsland toch niet echt zijn zin en bleek dat ze geïsoleerd was geraakt en internationaal

¹ Bron: Enthoven.H.E., Van Tanger tot Agadir.p.45

² Bron: Holstein Papers; Brief Holstein aan Radolin dd 11-04- 1905).

niet op veel steun meer kon rekenen. Alhoewel ook Frankrijk niet geheel als overwinnaar uit de bus kwam, kreeg ze in feite wel een mandaat en werd haar positie ten aanzien van Marokko, door de andere landen officieel erkend en dat was nu precies wat Duitsland had trachten te voorkomen.

De gevolgen

De besprekingen te Algeciras moeten beschouwd worden als een duidelijk keerpunt in de politieke verhoudingen in het Europa van vóór 1914.

Allereerst bleek nu dat Duitsland eigenlijk nog slechts één vriend had; Oostenrijk-Hongarije. Alle andere landen lieten hen min of meer in de steek en het is in dit licht dat men de latere standvastige steun van Duitsland aan Oostenrijk-Hongarije, mede moet verklaren. Het was niet voor niets dat Wilhelm II na afloop van de conferentie een telegram zond aan de Oostenrijk-Hongaarse regering, luidende:

'Sie haben sich als brillanter Sekundant auf der Mensur erwiesen und können gleichen Dienstes in gleichem Falle auch von mir gewisz sein'.

De conferentie te Algeciras leidde tot een inniger verhouding tussen Duitsland en Oostenrijk-Hongarije, maar ook tot een versterking van de Entente die voor het eerst werd getest en nu een anti-Duits blok leek te vormen. De Entente werd nu in Frankrijk ook zeer populair en in Algeciras werd in feite de grondslag gelegd voor twee nieuwe politieke blokken, de 'Centralen' en de 'Ententelanden'.

De Marokkocrisis kan voorts gezien worden als het begin van de geheime militaire besprekingen tussen Engeland en Frankrijk, die al op 28 december 1905 waren gestart en die zeer duidelijk tegen Duitsland waren gericht. Algeciras had tenslotte tevens tot gevolg dat ook de verhouding tussen Rusland en Frankrijk inniger werd nadat de het eerste land ondubbelzinnig voor de Franse positie had gekozen. Wat echter nog erger was, Frankrijk hield zich uiteindelijk in het geheel niet aan de besluiten van de Algeciras conferentie en was dat, zoals wel is gebleken, ook nimmer van plan. De Belgische ambassadeur in Berlijn rapporteerde daarover aan zijn minister van Buitenlandse Zaken op 28 maart 1907:

"Bij de acte van Algeciras heeft Frankrijk evenals de andere belanghebbende staten, beloofd de onafhankelijkheid van de Sultan van Marokko te zullen eerbiedigen. Dat heeft den Franschen minister van Buitenlandsche Zaken niet weerhouden aan mijn ambtgenoot te Parijs te zeggen dat de Sultan een speelpop is die slechts heeft te gehoorzamen aan de voorschriften van het corps diplomatique. En dat weerhoudt ook niet een Fransche onderneming, beschermd door de Fransche regeering, om te Marokko de draadloze telegrafie in te richten in strijd met de hoogheidsrechten des Sultans en trots zijn protesten.

De acte van Algeciras erkent de gelijkheid van allen uitgezonderd wat betreft de politie en het bankwezen. Trots de duidelijkheid van de tekst leest de heer Pichon er uit dat in alles de suprematie aan Frankrijk toekomt.

De acte van Algeciras waarborgt het beginsel van de open deur. Te Parijs beschouwt men het als een aanslag op Frankrijk en spreekt men van een intrigue wanneer er een poging tot concurrentie, zelfs van de meest loyalen en onberispelijken aard, gedaan wordt.

De acte van Algeciras waarborgt plechtig de onschendbaarheid van Marokko's grondgebied. De Fransche ministerraad besluit de moord op de (Franse) geneesheer Mauchamp tot voorwendsel nemend, eenstemmig tot bezetting van de Marokkaanse stad Oudscha als onderpand voor de bestraffing der schuldigen en de uit te keren schadevergoeding zonder het geringste feit te kunnen aanvoeren dat de Sultan eenige neiging zou koesteren om zich aan zijne verplichtingen te onttrekken.....De Engelsche pers zet met een verbittering groter dan ooit, haar lasterveldtocht voort. Zij ziet Duitschlands hand overal waar iets onaangenaams voor Engeland gebeurt. Desnoods verzint zij allerhande dingen zooals het beweerde plan om de Oostzee te sluiten.....Tot nog toe bepaalt de Duitse pers er zich toe de feiten te vermelden en de officieuze bladen zetten uiteen hoe dolzinnig

*het is om Deutschland verantwoordelijk te stellen voor een misdaad welke het evenzeer betreurt als de Franschen en die alle Europeanen raakt (de moord op Mauchamp) welke hun nationaliteit ook moge zijn. Maar zij onthouden zich van de overwegingen, als ik u hierboven geeft en die niettemin ook bij hen moeten opkomen. Men ziet dat Deutschland vóór alles wenscht te vermijden de heropening der Marokkaanse kwestie, hoe pijnlijk het ook de machtsoverschrijdingen van Frankrijk moge vinden".*¹

De positie van de keizer

De buitenlandse politiek van von Bülow was met de Marokkokwestie derhalve zeker geen succes geworden. Daarbij moeten worden opgemerkt dat de keizer het van het begin af aan oneens met von Bülow's Marokkopolitiek is geweest. Vlak voor zijn vertrek uit Duitsland toonde hij zich, in een rede die hij te Bremen uitsprak, nog verzoeningsgezind ten aanzien van Frankrijk. Hij vertelde zijn gehoor bij die gelegenheid;

*'Mijn studie van de geschiedenis heeft me niet aangemoedigd om te streven naar werelddominantie. In het wereldrijk waar ik van droom zal het Duitse keizerrijk bovenal het absolute vertrouwen moeten genieten van de andere landen en beschouwd moeten worden als een vreedzame en eerlijke buur'.*²

Zoals gewoonlijk besteedde de internationale pers aan dit soort gematigde of positieve redevoeringen van de keizer geen of weinig aandacht en slechts enkele Europese kranten publiceerden de speech van Bremen.

Duidelijk is ook geworden dat Wilhelm geheel tegen zijn zin en oordeel in, in Tanger aan land ging. Dat blijkt ook nog eens uit de brief die hij later aan von Bülow schreef waarin hij vaststelde:

*'Vergessen Sie nicht, dass Sie mich persönlich gegen meinen Willen in Tanger eingesetzt haben, um einen Erfolg in Ihrer Marokkopolitik zu haben'.*³

Wilhelm heeft het in deze Marokko-kwestie zeker niet op een oorlog willen laten uitkomen. Dat was ook de reden dat hij zich verzette tegen een voorstel van zijn chef Marinekabinet, admiraal Müller, om de militaire top bijeen te roepen. Hij weigerde dit zeggende dat het beter was om de zaak niet te laten escaleren en derhalve achtte hij het verstandiger de militairen niet te consulteren, omdat het hier een zuiver politieke zaak betrof terwijl hij zijn minister van Buitenlandse Zaken verzocht zijn eisen vooral niet te overdrijven en er voor te zorgen dat er uit deze kwestie geen conflict kon ontstaan. Maar reeds eerder, in 1904, had de keizer de Duitse politiek m.b.t. Marokko dé facto al vastgesteld en zijn kanselier daarmee als het ware een richtlijn gegeven. Tijdens een bezoek dat hij in Mei 1904 aan de Spaanse koning te Vigo bracht had hij deze medegedeeld, en dit telegrafisch aan von Bülow bevestigd, dat Duitsland geen territoriale wensen m.b.t. Marokko had maar slechts de garantie eiste dat haar commerciële belangen niets in de weg zou worden gelegd.⁴

1 Bron: Belgische gezant te Berlijn, Greindel, aan Belg.Min.van BtZ Favereau 28-0301907 In Berichten der diplomatieke Vertegenwoordigers van België in Berlijn, Londen en Parijs, nr 26 p.61

2 Bron:Speech Kaiser Wilhelm te Bremen, maart 1905 quoted in: Encyclopedia Britannica Ed.1911.

3 Bron: Wilhelm II aan von Bülow, 11-8-1905 GP xix 6237

4 Bron; GP XVII,365-5: XX,268

Von Bülow was, het is waar, niet erg gelukkig met deze verklaring, hij had gehoopt wat meer concessies in ruil voor de Duitse desinteresse te kunnen verkrijgen, maar was nu genoodzaakt een nog lankmoediger politiek te volgen.

Echter, enige dagen na de Vigo verklaring van de keizer werd een Duitser in een Marokkaanse gevangenis opgesloten. De Duitse consul vroeg inlichtingen maar die werden geweigerd. Omdat enkele maanden eerder ook al een Duits ingezetene was vermoord zag von Bülow hier een aanleiding in om een oorlogsschip te sturen teneinde wat meer druk te zetten op de Sultan om zich aan zijn verplichtingen te houden. De keizer weigerde dit echter omdat hij geen agressieve politiek t.o.v. Marokko wenste. De keizer schreef aan von Bülow op 3 april 1904: (officiële vertaling):

*“Forceful pressure by Germany against Morocco ought to be considered only after our grievances against Morocco have been brought fully with the facts to the knowledge of the three Powers most interested in Morocco (England, France and Spain) It should then be pointed out that remedial measures against the attitude of the Moroccan Government lay in the interests, not only of Germany alone, but of all Europeans, and that Germany would gladly have the support and cooperation of the three foresaid Powers in restoring by proper measure the injured prestige of Europeans in Morocco”.*¹

Dat Duitsland en/of de keizer zich in de Marokko-kwestie agressief zouden hebben opgesteld is dan ook volledig onjuist. Integendeel, ondanks het feit dat ze in haar recht stond en dat ook duidelijk wilde laten merken, trad de Duitse regering beheerst op. De keizer zelf gaf orders aan zijn minister om te zorgen dat de kwestie niet uit de hand zou lopen. Het waren de Britten die agressief reageerden en deze mening werd nog eens bevestigd door de getuigenis van volstrekt neutrale autoriteiten zoals de Belgische ambassadeur te Londen, graaf de Lalaing die in dit verband aan zijn minister van Buitenlandse Zaken, de Favereau, op 1 april 1905 rapporteerde:

*“het is u niet onbekend dat de Duitse keizer in Engeland impopulair is, vooral sinds zijn historisch geworden telegram en u kent de weinige sympathie die het volk voor Duitschland voelt. Het bezoek des keizers aan Tanger heeft natuurlijk stof gegeven voor onvriendelijke artikelen in de pers die zich gelukkig voelt uiting te kunnen geven aan haar ontstemming tegenover een vorst van een land dat op handelsgebied met Engeland concurreert, dat zich een eersterangs vloot wil aanschaffen en dat op het oogenblik de Marokkanen aanmoedigt in hun zwijgend verzet tegen de ondernemingen van Frankrijk. Men is er bezorgd over te zien dat Duitschland aandringt op de handhaving van de open deur van Tanger en steun geeft aan de onafhankelijkheid van het sultanaat waarbij aldus de voet dwars wordt gezet aan de politiek van “vreedzame doordringing” door Frankrijk met goedkeuring van Engeland ondernomen”.*²

En de Belgische ambassadeur in Berlijn, baron Greindle, die op 23 september van dat zelfde jaar rapporteerde:

*“De buitengewone pogingen van de Engelse pers om de vreedzame afwikkeling van de Marokko kwestie te verhinderen en de vermoedelijk niet zeer oprechte goedgelovigheid waarmede zij allen lasterpraat tegen de Duitse staatkunde aanvaardt, bewijzen wel hoe sterk de openbare meening in Engeland is bewerkt om elke combinatie vijandig aan Duitschland, te aanvaarden”.*³

1 Bron: Wilhelm aan Von Bülow, 3 april 1904. GPXX, 200.

2 Bron: Berichten der diplomatieke Vertegenwoordigers van België te Berlijn, Londen en Parijs aan den minister van Buitenlandse Zaken te Brussel p.5,6

3 Bron: ibid.p.20

Op 5 augustus 1905 rapporteerde graaf d'Ursel, Belgisch zaakgelastigde te Berlijn:

“De Engelschen dulden niet dat hun handel en hun macht ter zee eenig gevaar zouden kunnen lopen. Maar de reusachtige vooruitgang van Duitschland vormt voor Engeland een voortdurend gevaar en alle middelen acht het goed om aan deze expansie de voet dwars te zetten. De onlangs plaats gehad hebbende ontmoeting van den Duitschen keizer met den Tsaar, het bezoek van keizer Wilhelm aan Kopenhagen, de aanwezigheid van een Duitsch eskader in Deense wateren, dat alles levert aanleiding voor de Engelschen om zich te buiten te gaan aan beschuldigingen en beschimpingen van Duitschland. Overal waar Engeland het eenige moeilijkheid in de weg kan leggen haast het zich van de gelegenheid gebruik te maken”¹

Op 6 mei 1908 rapporteerde baron Greindel naar aanleiding van de moord op enkele Franse onderdanen te Casablanca, het volgende:

*” Het belangwekkendste in het (Duitse) witboek dat ik de eer had U te doen toekomen, is de lankmoedigheid waarmede de Duitse regering veinst niets te merken van de flagrante tegenstelling tussen de volkomen correcte verklaringen van de Fransche regering en de verovering van Marokko waartoe Frankrijk overgaat krachtens een zoogenaamde Europesche opdracht welke niemand er aan heeft gegeven, onder voorwendsel dat het is medegesleept door omstandigheden die het als toevallig kenschetst en welke het integendeel met zorg heeft te voorschijn geroepen. Onmiddellijk na den moord op haar onderdanen te Casablanca heeft de Fransche regeering, zonder eenige reden te hebben te gelooven dat de Marokkaanse regeering zou nalaten de schuldigen op te sporen en te straffen, er op geantwoord door een optreden, nog erger dan dat der moordenaars, door een open stad te bombarderen, vrouwen en kinderen vermoordend, onschuldige kooplieden ruïnerend, op het zelfde oogenblik dat haar afgevaardigden te 's Gravenhage vol deugdzaamheid mooie menschlievende redevoeringen hielden. Te Parijs heeft men moeten voorzien dat deze brutaliteit niet enkel in Marokko maar de gansche Mohammedaansche wereld een beweging tegen de vreemdelingen en vooral tegen de Franschen zou in het leven roepen welke het gewenschte voorwendsel zou geven om over te gaan tot een bezetting die officieel slechts tijdelijk zou heeten maar die men blijkbaar duurzaam wil maken.....Duitsland laat het toe. Het kan niet anders handelen. De tijd voor diplomatieke onderhandelingen is voorbij. Het heeft slechts de keus tusschen opzettelijke onwetendheid en den oorlog, waarvan de keizer niet wil weten. Het belang van Duitschland is te gering om de kans op een Europesche oorlog te rechtvaardigen”.*²

Nog overtuigender is de briefwisseling tussen Holstein, de tweede man op het Duitse ministerie van Buitenlandse Zaken en Radolin, de Duitse ambassadeur in Frankrijk. Daaruit blijkt wederom dat Duitsland er niet aan dacht een agressieve houding aan te nemen en dat de keizer, indien de regering anders zou adviseren, dat zou weigeren te accepteren. Op 22 augustus 1905 schreef Holstein (officiële vertaling):

*“Dear Radolin,
We will now, I hope, get to Conference and through it, an understanding of a general nature with France. You can assure Dupuy quite definitely that Germany is not pursuing any plans involving territorial acquisitions in Morocco. If the Government were to do so, it would be disavowed by the Kaiser who now has a positive horror of Africa because of the revolts everywhere. The one respect in which the French must show some consideration for our situation is that they must not act too fast so that the Kaiser isn't forced to disavow himself. Voilà tout.
It would be a good thing if you were to discuss this thoroughly with Rouvier (de Franse premier) and also with Dupuy before your departure. The matter is important enough for Dupuy to come to Paris for a few days because of it. You might send him a message to this effect.
The French need not worry themselves concerning Tanger as the location for the Conference. Our wish to reach an understanding with them will shown there too”.*³

1 Bron: Bron: Berichten der diplomatieke Vertegenwoordigers van België te Berlijn, Londen en Parijs aan den minister van Buitenlandse Zaken te Brussel, p.12 - 14

2 Bron: Baron Greindl aan Davignon, Minister van Buitenlandse Zaken 6 mei 1908

3 Bron: Holstein Papers; Holstein aan Radolin, 22 Augustus 1905, Nr 907

Conclusie

De bewering dat Duitsland zich tijdens de zgn. eerste Marokko-crisis agressief heeft gedragen en daar zelfs de aanleiding van zou zijn geweest gevoegd bij de suggestie dat Frankrijk geheel in haar recht stond is aantoonbaar onjuist gebleken.

Het was Duitsland, medeondertekenaar van het Verdrag van Madrid dat het recht aan haar zijde had, het was de Duitse keizer die vanaf het begin heeft aangedrongen op gematigdheid en zijn minister van Buitenlandse Zaken opdracht gaf alles te doen om oorlog te vermijden. Het was Engeland, dat vanaf het begin agressief is geweest en het was Frankrijk dat, nadat het eerst het verdrag van Madrid had geschonden door nieuwe besprekingen te beginnen en daar Duitsland buiten te laten, nu opnieuw een verdrag schond en wel het verdrag van Algeciras door, ondanks dat daarin de integriteit van de Sultan en de onschendbaarheid van het Marokkaanse grondgebied werd gegarandeerd, over te gaan tot agressie en bezetting van Marokkaans gebied. De hiervoor geciteerde getuigenissen van Belgische (neutrale) ambassadeurs maken dit ten overvloede zeer duidelijk. Ook hier moet weer worden opgemerkt dat de beschuldiging aan het adres van Duitsland en de Duitse keizer niet op de feiten berust.